

Dette stofvalg forekommer at være i modstrid med hovedredaktørens intentioner. Hvis bindet skal være et udsnit af menneskehedens historie og ikke kun et stykke nederlandsk kulturhistorie, er der en række emner, der trænger sig på som mindst lige så berettigede til en behandling som de udvalgte. Østersøområdet var ganske vist ikke en del af det nederlandske imperium, men Østersøhandelen, eller nordsøfiskeriet for den sags skyld, var en lige så vigtig del af baggrunden for den nederlandske ekspansion som den reformerte religion eller republikkens forfatning. Det er sandsynligt, at forf. selv har været opmærksom på dette forhold, han nævner Østersøhandelen med respekt, men i forbigående, flere steder i bogen, og i hans kritik af Brugmans påvisning af kolonihandelens forholdsvist beskedne plads i den nederlandske økonomi synes der at ligge et forsvar for den valgte begrænsning.

Helt bortset fra at stofvalget i dette bind ikke er i overensstemmelse med hovedredaktørens planer, er det en særdeles læseværdig bog, ekstra kærkommen i betragtning af knapheden på let tilgængelige værker om den nederlandske storhedstid. Professor Boxer er meget lærd, og han bærer sin lærdom med elegance. Hans kendskab til de mest forskelligartede geografiske og historiske milieuer er lige så imponerende som hans belæsthed, han færdes med samme sikkerhed i den sydafrikanske »veld« som mellem Amsterdams regentfamilier, og han finder gang på gang det helt rigtige citat til illustration af sin fremstilling.

NIELS STEENSGAARD

D. L. FARMER: *Britain and the Stuarts, 1603–1714*. Bell Modern Histories. London, G. Bell and Sons Ltd., 1965. 436 s. 35 sh.

Britain and the Stuarts er skrevet med henblik på engelske »undergraduates« periodelæsning, hvad der ikke mindst har præget dens meget pædagogiske opbygning. Bogen er disponeret i et indledende kapitel »Elisabeth's Legacy« og seks kronologiske kapitler, der igen er opdelt i mindre afsnit, med emner som parlamentet, administrationen, kirken, Irland, Skotland osv. De kronologiske kapitlers saglige opdeling varierer efter, hvilken vægt der tillægges de forskellige emner på forskellige tidspunkter. Denne disposition medfører en del gentagelser; det skæmmer bogens form, men forhøjer uden tvivl dens pædagogiske anvendelighed. Bogens tyngdepunkt er den politiske historie, de kulturelle afsnit er så kortfattede, at de næppe kan være af interesse for den uforberedte. George Herbert får tre linjer, det samme får Robert Herrick, mens John Donne er uomtalt.

Heller ikke den økonomiske historie og ekspansionshistorien er tilgodeset i særlig stort omfang, på disse punkter er bogen endda ikke helt fri for fejl. Overenskomsten mellem ostindienskompagnerne af 1619 undertegnedes ikke i Batavia (s. 62) – en umulig tanke; Coen accepterede kun traktaten, fordi han fik den påtvunget hjemmefra. Det var dog på den anden side ikke Coen, der gav befaling til den såkaldte Amboinamassakre, således som det hævdes på den samme side; ansvaret påhviler alene den nederlandske guvernør i Amboina, van Speult. Meget væsentlige sider af den økonomiske historie lades uomtalt eller nævnes kun ganske kort, det gælder f. eks. kulindustrien, skibsfarten og de

vigtige strukturændringer i den engelske udenrigshandel efter krisen i 1620'erne, ligesom erhvervelsen af de vestindiske kolonier ikke sættes ind i en økonomisk sammenhæng. Det er også overraskende at finde en generalisering som denne (s. 329): »Like most wars, the struggle of 1689-98 provided a stimulus to the development of English industries«. Wilson konkluderer stik modsat, hvad angår de engelsk-nederlandske krige i det 17. århundrede, det samme gør Ashton i sine undersøgelser af det 18. århundredes engelske økonomi. Det kan ikke nægtes, at den engelske økonomi opførte sig højt paradoksalt under Den augsburgske ligas krig, hvor en række dårlige høstår og krigstidens dislokationer ledsagedes af en usædvanlig grundervirksomhed i industrielle joint stock kompagnier. Men at sammenfatte disse ejendommeligheder til at krigen skulle have været en stimulans til udvikling forekommer lidt for stærkt. To trediedele af de kompagnier, der var i gang mellem 1690 og 1695, var forsvundet året efter at freden i Rijswijck var sluttet.

Dr. Farmer har utvivlsomt sin force i den politiske historie, og på det felt vil det være vanskeligt at finde svagheder. Hans fremstilling af de komplicerede forhold under borgerkrigen er særdeles klar, kærkommen er også hans behandling af begivenhederne i Irland og Skotland, der ellers altid isoleres i forhold til begivenhederne i England. Med supplerende læsning inden for den økonomiske historie vil bogen kunne bruges som grundbog ved periodegennemgang for historiestuderende, men kun så længe der ikke eksisterer noget mere velegnet. Den er med enkelte undtagelser ikke dokumenteret, og den uforberedte læser ville let kunne få det indtryk, at studiet af det 17. århundredes engelske historie er blottet for problemer. »Gentrydiskussionen« omtales dog, den får en note på to linjer med henvisning til Christopher Hill (s. 126). Denne mangel opvejes ikke af de »extracts« af samtidige kilder, der er anbragt efter kapitlerne, idet de meddelte uddrag er ynkeligt korte.

NIELS STEENSGAARD

KARL-FRIEDRICH OLECHNOWITZ: *Handel und Seeschiffahrt der späten Hanse. Abhandlungen zur Handels- und Sozialgeschichte herausgegeben im Auftrag des Hansischen Geschichtsvereins. Band VI. Leipzig-Weimar, Hermann Böhlau Nachfolger, 1965. xxiv + 185 s. 17,40 DM.*

Professor Olechnowitz i Rostock har med denne bog ydet et nyt betydeligt bidrag til udforskningen af den senhanseatiske historie. (Som bd. III i samme serie udsendtes 1960 hans bog *Der Schiffbau der Hansischen Spätzeit*). Efter en indledning, hvor almene synspunkter trækkes op, tildels i polemik mod Fr. Rörigs påstand om »det hanseatiske menneskes« »formindskelse« som årsag til Hansaens »tilbagegang«, følger en række dybtgående undersøgelser. Forf. har dog ikke brugt skandinaviske arkiver, og hans kendskab til nordisk litteratur og kildeudgaver er ret begrænset.

Først behandles Wismars forbindelse med Spanien og Portugal o. 1600. Byens position var da konsolideret, som byggeriet i 16. århundredes sidste årtier viser, og med basis i den traditionelle Norgeshandel formåede dens købmænd at gøre sig gældende i Spanienstrafikken. De kejserliges besættelse 1627 betød, som det skildres i det følgende kapitel, alvorlige ødelæggelser og stands-